

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.73>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тімашов В.О.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: 0000-0001-8368-8856

Губій С.В.,

здобувач бакалаврського рівня вищої освіти
факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельно-економічного університету

Тімашов В.О., Губій С.В. Правове регулювання відновлювальної енергетики в умовах воєнного стану.

В статті розглянуто важливість правового регулювання розвитку відновлюваної енергетики в умовах воєнного стану в Україні. Проаналізовано вплив воєнного періоду на енергетичну безпеку країни, зокрема при наявності залежності від імпортних джерел енергії. В статті йдеться, як розвиток відновлюваної енергетики може сприяти стійкості енергетичної системи та забезпечити енергетичну незалежність. Особлива увага приділяється ролі правового регулювання у створенні необхідного правового та інституційного середовища для розвитку відновлюваної енергетики в умовах воєнного стану в Україні.

Також розглянуто основні аспекти правового регулювання відновлюваної енергетики в контексті воєнного стану, зокрема законодавчі ініціативи, які спрямовані на підтримку розвитку альтернативних джерел енергії під час кризових ситуацій. Аналізується законодавчий фреймворк, який стимулює інвестиції у відновлювану енергетику та сприяє розвитку інфраструктури для її впровадження. Крім того, стаття висвітлює можливі проблеми та виклики, які можуть виникнути у зв'язку з регулюванням відновлюваної енергетики в умовах воєнного стану, і пропонує практичні рекомендації з подолання цих перешкод. В цілому, стаття спрямована на висвітлення важливості правового аспекту в розвитку відновлюваної енергетики в умовах воєнного стану в Україні.

Стаття звертає увагу на потенційні переваги використання відновлюваних джерел енергії в умовах війни, включаючи зменшення залежності від імпортних джерел енергії, зниження впливу на довкілля та сприяння регіональній стабільності. Також розглядаються можливості використан-

ня інноваційних технологій у сфері відновлюваної енергетики для підвищення ефективності та надійності енергетичних систем у час війни.

Дана стаття підкреслює необхідність вироблення комплексного підходу до розвитку відновлюваної енергетики в час війни, що враховує не лише технічні та економічні аспекти, але й соціальні та політичні фактори. Наприклад, це може включати програми залучення місцевого населення до розвитку та використання відновлюваних джерел енергії, а також створення механізмів громадської участі у прийнятті рішень щодо енергетичної політики.

Також у статті розглядається можливість використання відновлюваної енергетики як інструменту міжнародної дипломатії та залучення іноземних інвестицій для підтримки енергетичної стійкості України. Відновлювана енергетика може стати ключовим фактором у зміцненні міжнародних партнерств та розвитку спільних проєктів з метою забезпечення енергетичної безпеки та стабільності у регіоні.

Загальний висновок статті полягає в тому, що правове регулювання відновлюваної енергетики має вирішальне значення для забезпечення енергетичної безпеки та стійкості країни в умовах воєнного стану, адже це сприятиме розвитку екологічно чистих джерел енергії та зменшенню вразливості енергетичної інфраструктури перед потенційними загрозами.

Ключові слова: військовий стан, правове регулювання, відновлювальної енергетики, інвестиції, енергетична безпека, імпорт енергії.

Timashov V.O., Hubiy S.V. Legal regulation of renewable energy in conditions of martial law.

This article examines the importance of legal regulation of the development of renewable

energy in the conditions of martial law in Ukraine. The authors analyze the impact of the war period on the energy security of the country, in particular, in the presence of dependence on imported energy sources. The article discusses how the development of renewable energy can contribute to the sustainability of the energy system and ensure energy independence. Special attention is paid to the role of legal regulation in creating the necessary legal and institutional environment for the development of renewable energy in the conditions of martial law in Ukraine.

The article also examines the main aspects of legal regulation of renewable energy in the context of military conflict, in particular legislative initiatives aimed at supporting the development of alternative energy sources during crisis situations. The legislative framework that stimulates investments in renewable energy and promotes the development of infrastructure for its implementation is analyzed. In addition, the article highlights possible problems and challenges that may arise in connection with the regulation of renewable energy under martial law, and offers practical recommendations for overcoming these obstacles. In general, the article is aimed at highlighting the importance of the legal aspect in the development of renewable energy in the conditions of the military conflict in Ukraine.

The article draws attention to the popular benefits of using renewable energy sources in the context of military conflict, including reducing the impact of imported energy sources, reducing the impact on the environment, and promoting regional stability. The possibility of using innovative technologies in the field of renewable energy to increase the efficiency and reliability of energy systems in military conditions is also considered.

This article emphasizes the need to develop a comprehensive approach to the development of renewable energy in the conditions of a military conflict, which takes into account not only technical and economic aspects, but also social and political factors. For example, this may include programs to involve the local population in the development and use of renewable energy sources, as well as the creation of mechanisms for public participation in energy policy decision-making.

The article also considers the possibility of using renewable energy as a tool of international diplomacy and attracting foreign investment to support Ukraine's energy sustainability during the military conflict. Renewable energy can be a key statistical factor in strengthening international partnerships and developing joint projects to ensure energy security and stability in the region.

The general conclusion of the article is that the legal regulation of renewable energy is of crucial importance for ensuring the country's energy

security and stability in the conditions of a military conflict, as it will contribute to the development of ecologically clean energy sources and reduce the vulnerability of the energy infrastructure to identified threats.

Key words: martial law, legal regulation, renewable energy, legislation, investments, energy security, energy import.

Постановка проблеми. Актуальність теми полягає в шкоді триваючих воєнних дій на території нашої держави та все частішими обстрілами не лише звичних невідновлюваних джерел енергії, але й постійна загроза альтернативним та відновлюваним джерелам енергії. Достатньо згадати, що російськими окупантами за два роки було знищено дві великі ГЕС, що нанесло непоправної шкоди довкіллю та енергетичній системі держави. Разом з тим, наявність таких джерел енергії допомагає державі відійти від шкідливих довкіллю невідновлюваних джерел енергій, а отже і забезпечити населення відповідними благами з мінімальною шкодою. Таке забезпечення та діяльність з боку держави потребує відповідного правового регулювання, яке ми й розглянемо.

Метою статті є розгляд важливості правового регулювання розвитку відновлювальної енергетики в умовах воєнного стану в Україні. Важливим завданням є аналіз впливу військових дій на енергетичну безпеку країни та визначення ролі відновлювальної енергетики у забезпеченні стійкості енергетичної системи та незалежності від імпортованих джерел. Крім того, стаття спрямована на аналіз законодавчого та регуляторного середовища для розвитку відновлювальної енергетики в умовах воєнного стану та виявлення можливих викликів та перешкод у цьому процесі.

Стан опрацювання проблематики. Дослідженнями щодо законодавчих проблем розвитку відновлювальної енергетики в Україні займалися багато вчених, таких як С.Д. Білоцький, О.В. Гафурова, Х.А. Григор'єва М.М. Заверюха, І.І. Каракаш та інші. Проте предмет дослідження динамічно розвивається, а тому потребує додаткового вивчення, що і стало необхідністю написання цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Зміна клімату, обмеженість традиційних джерел енергії та висока залежність від імпортованих енергоресурсів створюють загрозу енергетичній безпеці багатьох країн, включаючи Україну. Військові дії додатково ускладнюють ситуацію та роблять актуальними питання забезпечення стабільності та сталого розвитку енергетичного сектору.

У 2021 році енергетичний сектор України знаходився на розі шляхів, у пошуку оптимального вектора розвитку. Співробітництво зі спільно-

тою вітроенергетичних та інших альтернативних джерел енергії в рамках укладеного меморандуму відкривало нові можливості, підтверджуючи зобов'язання уряду перед виробниками та надаючи позитивні сигнали для ринку. Однак існували спроби визнати «зелений» тариф неконституційним або незаконним. За однією стороною, Президент України підтримав глобальні ініціативи в сфері вітроенергетики та взяв зобов'язання щодо повної відмови від вугілля до 2035 року. З іншого боку, уряд продовжував підтримувати застарілу інфраструктуру атомної енергетики, реалізуючи програму її розвитку.

З одного боку, Верховна Рада України підтримала та Президент України підписав законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку систем накопичення енергії», який сприяє покращенню стабільності генерації енергії з відновлювальних джерел шляхом будівництва систем накопичення енергії. Однак, з іншого боку, виробники з відновлювальних джерел енергії змушені були протистояти ініціативі деяких народних депутатів України щодо введення акцизного податку на електроенергію, вироблену з відновлювальних джерел енергії [1].

Після початку широкомасштабної війни, яку розпочала Росія на території України у лютому 2022 року, сектор відновлювальної енергетики опинився в стані невизначеності. Це стало результатом не лише активних воєнних дій, але й штучно створених додаткових проблем і викликів на ринку енергії державними структурами.

Незважаючи на це, політична воля Європи до максимального зменшення залежності від російського вугілля та інших викопних палив сприяє активному розвитку відновлювальної енергетики. Це дає надію на позитивний розвиток українського ринку відновлювальної енергетики, який є важливою складовою європейської енергетичної системи. Україна має потенціал для заміщення значної частини російських енергоресурсів за рахунок власної відновлювальної генерації енергії.

Більшість об'єктів відновлювальної енергетики встановлені у південних та південно-східних областях України, де за останні 6 місяців тривають активні воєнні дії. За різними оцінками експертів, до серпня 2022 року страждало від 30% до 40% від ВДЕ електростанцій у цих регіонах, що відповідає приблизно 1120–1500 МВт встановленої потужності [2].

Наприклад, згідно з даними Української вітроенергетичної асоціації, внаслідок широкомасштабної війни в Україні понад три чверті вітроенергетичних потужностей було призупинено. Загалом, з 1673 МВт встановленої потужності, приблизно 1462 МВт вітроенергетичних станцій не функціонують, а 5 вітрових турбін в

Херсонській області, розташовані на Мирненській, Сиваській та Новотроїцькій вітроелектростанціях, були повністю знищені [2].

Війна, спровокована Росією на території України, ще більше загострила фінансову кризу у енергетичному секторі країни. Недостатні фінансові ресурси для подальшої діяльності стали серйозною проблемою для всіх галузей української енергетичної системи. Особливо важко це вплинуло на сектор відновлювальної енергетики, який знаходиться на межі виживання. У перші дні війни, основні зусилля держави були спрямовані на забезпечення стабільної роботи основної генерації та на функціонування української енергосистеми в ізолюваному режимі.

Наприклад, питання виплат за поставлену електроенергію від відновлювальних джерел було тимчасово призупинене. Особливі умови були введені щодо виплат: до 15% від середньозваженого розміру «зеленого» тарифу для сонячної енергії, до 16% для вітрової енергії, до 35% для гідроенергетики, до 40% для біогазу та до 60% для біомаси. Мінімальні рівні оплати були встановлені Наказом Міністерства енергетики України № 140 від 28 березня 2022 року. Також ДП «Гарантований покупець» зобов'язали спрямовувати 60% від залишку коштів на погашення боргів перед ДП «Енергоатом» та 40% перед НЕК «Укренерго» [3].

Захищаючи інтереси інвесторів, які вклали значні кошти у проекти відновлювальної енергетики в Україні, Українська вітроенергетична асоціація (УВЕА) виступила з ініціативою продовжити термін введення в експлуатацію цих проєктів на 1-2 роки після завершення військового стану. Це надає можливість завершити будівництво та отримати «зелений» тариф для інвесторів, які розпочали роботу до 24 лютого 2022 року. Проте, ця ініціатива зіткнулася з опозицією деяких народних депутатів, що є членами Комітету Верховної Ради України з енергетики та житлово-комунальних послуг. Незважаючи на заклики профільних асоціацій, інвесторів та міжнародних партнерів, внесення необхідних змін до законодавства блокувався окремими бізнес-групами на рівні парламенту.

Неодноразові зміни в енергетичній політиці держави призводять до недостатньої стабільності та послідовності, що ускладнює розвиток відновлювальних джерел енергії (надалі – ВДЕ) в Україні. Однак, незважаючи на це, країна приймає кроки, які сприяють розвитку ринку ВДЕ. Наприклад, у березні 2022 року енергосистеми України та Молдови повністю інтегрувалися з ENTSO-E, що відкрило нові можливості для «зеленої» генерації електроенергії. Після збільшення пропускнуєї спроможності з Румунією та Словаччиною, українська електроенергія, зокрема з ВДЕ, стала важливим джерелом

для європейського споживача. Крім того, план REPowerEU Європейської Комісії, прийнятий у травні 2022 року, передбачав збільшення частки ВДЕ в енергобалансі до 45% до 2030 року, що визначає важливість розвитку ВДЕ для України. Підписаний Президентом Закон України про розвиток систем накопичення енергії також сприяє розвитку сектору ВДЕ в країні [4].

Для забезпечення більшої ліквідності на ринку ВДЕ в Україні, важливо дозволити виробникам ВДЕ виходити з балансуєчої групи Гарантованого покупця та самостійно продавати електроенергію на різних сегментах ринку. Це було передбачено прийнятим у липні 2022 року Законом «Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування», що відкрив можливість розвитку корпоративних PPA з ВДЕ. Також, Міністерство енергетики відновило роботу над запровадженням «зелених» аукціонів та розробило план на 2023 рік.

Також, позитивний сигнал для ринку ВДЕ стала новина про розробку Міністерством енергетики законопроекту про удосконалення умов підтримки виробництва електроенергії з ВДЕ за допомогою нової моделі підтримки (Net billing). Ці рішення свідчать про важливість розвитку ВДЕ для відновлення енергетичного сектору України після війни та відображають розуміння владними органами значущості ВДЕ для створення стабільної та сталої енергосистеми в країні.

Надання виробникам відновлювальної енергії можливості виходу з балансуєчої групи Гарантованого покупця та самостійної продажі електроенергії на різних сегментах ринку відіграє важливу роль у збільшенні ліквідності ринку ВДЕ в Україні. Це право було закріплене у Законі «Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування». Цей закон сприяє розвитку корпоративних угод про купівлю електроенергії (PPA) в галузі відновлювальної енергетики, зокрема для нових проектів, і забезпечує можливість укладання угод, що враховують відмінності між виробниками ВДЕ та покупцями електроенергії.

Щодо євроінтеграційних процесів, які виявляються у європеїзації вітчизняного енергетичного законодавства та доктрини, це є наступним кроком у сфері енергетики. Враховуючи цей курс, українська юридична наука активно вивчатиме європейське законодавство в галузі альтернативної енергетики з метою його впровадження в український правовий контекст [2].

До початку війни в Україні було прийнято ряд стратегічних документів та національних

стратегій, які визначають шлях розвитку відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) протягом найближчих десятиліть. Наприклад, Міністерство Енергетики схвалило енергетичну стратегію України на період до 2050 року [5].

Національна економічна стратегія України на період до 2030 року також визначає декарбонізацію, розвиток ВДЕ та циркулярну економіку як один із орієнтирів для економічного зростання. Ця стратегія направлена на зростання частки ВДЕ у виробництві електроенергії до 25% до 2030 року та розвиток систем зберігання енергії. Концепція «Зеленого енергетичного переходу України» до 2050 року визначає амбіційну мету досягнення 70% частки ВДЕ у виробництві електроенергії до 2050 року, з особливим акцентом на сонячну енергію в домогосподарствах та бізнесі. Ці стратегії визнають важливу роль ВДЕ і їх внесок у зниження викидів вуглецю та досягнення кліматичних цілей, включаючи зобов'язання у рамках Паризької Угоди [6].

Умови повномасштабної війни з Російською Федерацією перетворили стратегічне планування на пріоритетну задачу для України. План відновлення України до 2032 року, представлений урядом на міжнародній конференції донорів у Лугано, надає конкретний курс дій для розвитку сектору відновлювальних джерел енергії (ВДЕ). Цей план передбачає будівництво нових сонячних і вітрових електростанцій, а також гідроелектростанцій, спрямованих на розширення експортної потужності. Окрім того, план включає розвиток об'єктів ВДЕ для виробництва відновлюваного водню та масштабне впровадження електролізних потужностей. Інвестиції в рамках національної програми «Енергетична незалежність та зелений курс» оцінюються у 130 мільярдів доларів [7].

Проте планові цілі розвитку ВДЕ не враховують повний потенціал цього сектору. Наприклад, вітроенергетичний сектор має можливість значного розширення до 2030 року, з огляду на уже отримані дозволи на будівництво та впровадження нових технологій. Також важливо враховувати потенціал біоенергетики для заміщення природного газу біомасою та біопаливами. Україна має значні ресурси для виробництва біометану з аграрних відходів, що може стати важливим джерелом енергії та внести вагомий внесок у зменшення використання природного газу до 2030 року [8, с. 148].

Щодо подальшого розвитку сонячної енергетики, акцент буде зроблено на розвитку малої сонячної генерації, зокрема на встановленні фотоелектричних систем на дахах будівель та в домашніх господарствах. Це відповідає ринковим тенденціям в Україні та цілям, встановленим у Плані RePowerEU [9].

У той же час, План відновлення України до

2032 року не містить конкретних цілей з розвитку офшорної вітроенергетики, тобто ВЕС морського базування. За даними Світового банку, Україна має значний технічний потенціал для офшорної вітроенергетики в Чорному морі, однак цей аспект залишається невизначеним у плані. Технічний потенціал офшорної вітроенергетики в Україні, зокрема в Чорному морі, оцінюється як один із найвищих серед країн Чорноморського регіону, що може досягти 250 ГВт [7].

Всеукраїнська стратегія енергетичного розвитку, включаючи сектор відновлювальної енергетики, потребує:

1. Ухвалення єдиного стратегічного документа, який визначатиме шлях розвитку енергетики загалом та сектору відновлювальних джерел енергії зокрема.

2. Створення плану дій на 5-10 років, що містить конкретні заходи для реалізації стратегії. Цей план мають виконувати як державні органи, так і учасники енергетичного ринку.

3. Зобов'язання всіх державних органів і підприємств, які залучені до енергетичного сектору, включити заходи з плану в свої програми та діяльність, а також встановити політичну і адміністративну відповідальність за їхнє виконання [9, с. 254].

Висновок. Правове регулювання відіграє вирішальну роль у формуванні потрібного правового та інституційного середовища для розвитку відновлювальної енергетики. Державні програми та ініціативи мають бути спрямовані на стимулювання інвестицій, підтримку науково-дослідної роботи, забезпечення доступу до технологій та розвиток необхідної інфраструктури.

Важливо розробляти та впроваджувати стратегії реконструкції та модернізації енергетичної інфраструктури, щоб забезпечити підключення відновлювальних джерел енергії до основної електричної мережі, навіть в умовах воєнного стану. Тільки за участю держави, бізнесу, наукових установ та громадськості можна створити ефективну систему правового регулювання відновлювальної енергетики в Україні під час воєнного стану.

Для сприяння інвестиціям та підтримки розвитку відновлювальної енергетики важливо аналізувати і вдосконалювати нормативно-правове регулювання. Також необхідно розглядати особливості функціонування відновлювальних джерел енергії під час воєнного стану і розробляти ефективні механізми забезпечення енергетичної стійкості в таких умовах.

Головним завданням є прийняття єдиного стратегічного документа та плану реалізації, які визначатимуть напрямки розвитку енергетики та відновлювальних джерел енергії в Україні.

Важливо, щоб держава та учасники ринку активно долучилися до виконання цих планів.

Для досягнення довгострокових цілей, наприклад, до 2050 року, потрібно прийняття чітких національних стратегій, встановлення амбітних цілей щодо частки альтернативних джерел енергії у виробництві електроенергії, підтримка інвесторів і впровадження нових технологій.

У контексті воєнного стану в Україні, правове регулювання відновлювальної енергетики набуває великої важливості та актуальності. Зростаюча потреба у забезпеченні енергетичної стійкості та незалежності ставить перед урядом, бізнесом та громадськістю величезні виклики та завдання.

Перш за все, правове середовище повинно сприяти стимулюванню інвестицій у відновлювальні джерела енергії, а також підтримувати науково-технічний розвиток у цій галузі. Важливою є розробка та впровадження стратегій модернізації енергетичної інфраструктури для забезпечення надійного підключення відновлювальних джерел енергії до основних електричних мереж.

Забезпечення прозорого та стабільного правового середовища є ключовим фактором успіху для розвитку відновлювальної енергетики в умовах воєнного конфлікту. Це включає в себе встановлення чітких та сучасних правових норм, які стимулюють інвестиції та забезпечують регулювання прав та обов'язків суб'єктів цієї галузі.

Крім того, активна участь держави, бізнесу, наукових установ та громадськості є необхідною для створення ефективної системи правового регулювання відновлювальної енергетики в умовах воєнного стану. Тільки спільними зусиллями можна досягти сталого та надійного розвитку цієї важливої сфери енергетики в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Постанова кабінету міністрів України № 179 від 03.03.2021 року Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>.
2. Наказ Міністерства енергетики України № 140 від 28 березня 2022 року URL: <https://drive.google.com/file/d/1pBafOSN-j7XzeK2bM0DTy4ADmIqNqGIDFc/view>.
3. План відновлення України до 2032 року URL: <https://kompr.ompol.rada.gov.ua/uploads/documents/31278.pdf>.
4. Гутаревич Н. Енергетика під час війни в Україні: які зміни в регулюванні? ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligakon.net/aktualno/12602_energetika-pd-chas-vyni-v-ukran-yak-zmni-v-regulyuvann.

5. Розпорядження Кабінету міністрів України № 373 від 21.04.2023 року «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#Text>.
6. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 1. 790 с.
7. Конеченков А., Омельченко В. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/sector-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viynu>.
8. Павлига А.В. Переваги та недоліки використання вітрової енергетики: оцінка впливу на довкілля. Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 25-26 лист. 2021 р.). Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Ч. 1. С. 147–149.
9. Платонова Є.О. Етапи розвитку законодавства у сфері використання альтернативних джерел енергії в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 251–255.